

İslamcılık yerel mi, yerli mi?

Akif Emre, 26 Mayıs 2016

<https://twitter.com/selyusuf/status/895712253726642176?s=08>

Türkiye sömürgecilik uygulamasına benzer bir kültürel yangından geçti. Bu yangının kıvılcımları çoğunun sandığı gibi Osmanlı sonrası ateşlenmiş değil. En az 200 yıldır aydınlar, bürokratlar düzeyinde kültürel sömürgeleştirme süreci yaşandı. Kendi kendini sömürgeleştirmeyi başarmış nadir toplumlardan, coğrafyalardan biriyiz. Kendi kendini sömürgeleştirme süreci de sancısız gerçekleşen bir dönüşüm, kendi varlık şartlarını reddediş hikayesi değil elbette. Bir sam yeli esmiş gibi bu toprağın tüm verimlerini kurutmuş, bir yangın sonrası küllerinden savrulan kalınlardan yeniden doğma, hayat bulma arayışının da hikayesi aynı zamanda.

Bu nedenle tarihi tecrübe diye yaslandığımız geçmişle ne sağlıklı bir kanal açılabilir ne de o birikimden bugüne anlamlı bir cümle kuracak soluğa sahibiz. Ya reddediş ya mutlak idealize edilmiş sarmalında yol bulmaya çalıştı toplum. Batıcıların sorunu halledilmiş gibiydi, çağdaş uygarlık şapkasını takmak yetmişti onlar için. Köklerinden yeniden doğmak isteyen daha doğrusu köklerini arayanlar için ise kül altında kalan tohumu yeniden yeşertmek kavgasıydı.

Bu durum memleketin tüm kültür, düşünce hayatıyla beraber derin bir medeniyet krizinin travması olarak ortaya çıktı ve halen devam ediyor. Küllerinden yeniden dirilmek isteyen Müslüman'ca kaygıların arayışındaki tüm yapıların önündeki ortak meselenin içinden geçilen bu zihnen fikren yangının sonuçlarıyla hesaplaşmak olması kaçınılmazdı.

Türkiye'deki İslamcılık tecrübesinin medeniyet öfkesinin kasıp kavurduğu şartların sonucu bir arayış, hesaplaşma ve de iddia/cevap olarak çıkışının tarihsel maceramızdan bağımsız olması düşünülemezdi. Bu toprağın birikimi ve imkânı olarak genel hatlarıyla İslamcılık ne kadar yerli ise o kadar da eksikliklerini taşıması kaçınılmazdı. Yangın yerinden yeni bir fili yeşertmenin kavgasıydı sonuçta. Bu toprakların varoluş imkânlarını yeniden diriltme arayışı olarak ne kadar yerli ise İslamcılık düşüncesinin doğası gereği de bir o kadar evrenseldi. Sağ muhafazakârlığın ulus devletin sınırlarına hapsedtiği, kutsadığı yerellik ile yerlilik ayrışmasının en bariz noktası İslamcılığın iddiaları ile sağcı yerelliğin sığ sularında ortaya çıkar.

Ne var ki İslami düşünüş, yaşayış ve hayata dair kuşatıcı bir dil geliştirmeyi, hayata geçirmenin alamet-i farikası sayanların da bu yangın yerinde yaşadıklarını unutmamalı. Bu yangına rağmen var olma, bu toprakları yeniden var kılma mücadelesiydi tüm çabalar tüm kavgalar.

Tarihsel sürece bakıldığında İslami düşünüş, yaşayışı bir mesele olarak hayatının merkezine alarak bunu toplumsal, siyasal düzeleme, estetik ve sanat planında da temsil gibi çok yönlü çabayı omuzlayanların tüm İslam alemini, tüm yeryüzünü ilgi alanının muhatabı kılmasından daha doğal bir şey olmazdı. Adeta el yordamıyla modern zamanların iğvalarına karşı medeniyeti inşa

edecek tüm alanlarda bir şeyler söyleme iddiasındaki düşünce, sanat, eylem adamı farklı coğrafyalardaki çoğu da Osmanlı bakiyesi birikimin ürünü hareketlerle ilgili oldular.

Sadece bir mesele olarak ilgi değil gerektiğinde esinlenmekten kaçınmayan kompleksiz bir ilişki biçimi geliştirildi.

Bir çok muhafazakâr, dindar cemaatlerin aksine Türkiye'deki İslamcılık birikimi İslam adına çıkan her oluşuma heyecanla yaklaşmış, düşünce ve tecrübesinden bir şeyler devşirmeye çalışmış olması kaydedilmesi gereken bir özelliktir. Belki de İslam dünyasında Türkiye'deki oluşumlar kadar bulunduğu coğrafyanın dışındaki farklı deneyimlere karşı bu denli açık olan bir yapı az bulunur.

Bu durum hem bir zenginlik, farklı birikimleri potasında eriterek kıvamını bulan bir yapıya, perspektife dönüşürken aynı zamanda etkilere açık olmak gibi bir zafiyeti de içerdiği söylenebilir. Her ne kadar bu eleştiri ciddiye alınması gereken bir husus olarak önümüzde duruyor olsa da İslamcılığın genel çizgisine, uzun yürüyüşüne bakıldığında farklı deneyimleri özümseyişten kaynaklanan özgüven kendini gösterir.

Türkiye modernleşmesinin Batı-dışı dünyaya özelde İslam dünyasına model olarak sunulması yeni değildir. Bunun tarihi ve siyasi gerekçeleri olmakla birlikte kuramsal temelleri de olan emperyal bir proje olarak sahaya sürüldüğü malum.

Bu çerçevede Türkiye'deki İslamcılığın model olarak İslam âlemine etkisinin ne olduğu sorusu ciddi bir özeleştiri anlamında tartışılması gerekir. Sadece İslamcılık düşüncesiyle sınırlı kalmamak kaydıyla buradaki tecrübenin, arayışların modernite karşısında ne söylediği, ulaştığı çözümlerinin ne olduğu hususunu öncelikle Türkiye'deki Müslüman aydınların yüzleşmesi gereken, yakıcı bir soru olarak karşımızda duruyor.

Bu sorunun iki türlü cevabı verilebilir. Çok açık biçimde İslami düşünüş ve oluşumların henüz kendi sesini bulmadıkları, kendi varoluş tasavvurlarının modern dünyaya ne söyleyeceği, nasıl şekilleneceği sorusuna kuşatıcı bir cevap geliştiremedikleri, karşı karşıya kaldığımız tarihi meydan okumayla yüzleşecek düşünsel olgunluğa henüz ulaşmadığı hususu bir zaaf değil bir tespit olarak kaydedilmeli. Zaaf şu ki kendini henüz ifade etmeden bir model gibi vaktinden evvel öne sürülmek istenmesidir. Üstelik tarihsel nostaljinin yedeklediği bir nesne olarak; modern dünyaya ile hesaplaşmasını yapmadan, yeni bir cümle kurup, kendi sesini bulmadan, geleneğin yüzeysel cazibesine kapılarak... Geleneği olmayan hiç bir hareket hiç bir düşüncenin yarınlara emanet edeceği anlamlı bir cümlesi elbette ki olamaz. Bu toprakların en sahih düşüncesinin teklifle çıkması ile küresel sistem ve felsefi temelleri ile yüzleşmeden, hesaplaşmadan gelenek gömleği giydirilmesi arasında derin bir uçurum vardır.

İslamcılık iddiası aynı zamanda modern zamanlara dair bir sözü olmak, aynı zamanda bir teklif olarak çağa bir şeyler söylemeyi üstlenmek demektir. Bu açıdan muhafazakâr kitlesel dalgaların siyasal yükselişi ile İslami söylemin kendi sesini bulmasını, yani iddiasının içini doldurması

farklı durumlara işaret eder. Evrensel açık ama yerli bir oluşum olarak model olmak ne kadar iddia sahibi olmayı gerektiriyorsa, farklı birikimlerin imkânlarını, verimlerini devşirebilmek de tarihi olduğu kadar entelektüel olgunluğu gerektirir.